

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ ประการแรกเพื่อศึกษาบทบาทการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ประการที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการบริหารจัดการวัดตามความคิดเห็นของเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และประการสุดท้าย เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน 214 รูป ภิกษุสามเณร จำนวน 1,779 รูป และคณะกรรมการบริหารวัด จำนวน 419 คน รวมทั้งสิ้น 2,412 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น จำนวน 329 รูป/คน ได้มาจากการสุ่มจากประชากรแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stages Random Sampling) ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 แบ่งกลุ่มวัดตามเขตตำบล แล้วใช้ตารางของเครซี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 ; อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 43) เพื่อกำหนดขนาดตัวอย่างของเขตการปกครองคณะสงฆ์ได้ 28 เขตตำบล จากนั้นสุ่มอย่างง่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งรายชื่อของเขตตำบล ขั้นตอนที่ 2 กำหนดขนาดตัวอย่างของวัดโดยใช้ตารางของเครซีและมอร์แกน ได้ 135 วัด จากนั้นสุ่มอย่างง่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งรายชื่อวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ขั้นตอนที่ 3 แบ่งชั้นโดยให้สถานภาพเป็นชั้นภูมิแล้วกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางของเครซีและมอร์แกน แล้วจึงคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากร ได้กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพ ดังนี้ เจ้าอาวาส จำนวน 30 รูป ภิกษุสามเณร จำนวน 243 รูป และคณะกรรมการบริหารวัด จำนวน 56 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรต้น ได้แก่ เจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับความคิดเห็นต่อบทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดตามภารกิจ 6 ด้าน คือ การปกครอง การเผยแผ่ศาสนาธรรม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยได้ผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา จากคณะผู้เชี่ยวชาญ ผ่านการทดลองใช้กับเจ้าอาวาสวัด ภิภุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวนทั้งสิ้น 60 รูป/คน ข้อคำถามในแบบสอบถามมีค่าดัชนีอำนาจจำแนก (Discrimination Index) อยู่ระหว่าง 0.21 ถึง 0.77 ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha-Coefficient Correlation) เท่ากับ 0.97

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการ โดยเริ่มจากนำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏมหาสารคามเพื่อขออนุญาตจากเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าอาวาสวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยกับเจ้าอาวาส ภิภุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด จากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปส่งให้กับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง โดยแจ้งระยะเวลาที่จะเก็บแบบสอบถามคืน 1 สัปดาห์ แล้วจึงเดินทางไปรวบรวมแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง พร้อมกับตรวจสอบความสมบูรณ์เบื้องต้น ถ้าเห็นว่าส่วนใดขาดความสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์ให้กลุ่มตัวอย่างกรอกข้อมูลให้สมบูรณ์ หากยังไม่ได้รับแบบสอบถามคืนในวันที่นัดเก็บแบบสอบถามคืน ผู้วิจัยได้ติดตามอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ได้แบบสอบถามคืนมากที่สุด ซึ่งในการวิจัยนี้ได้แบบสอบถามคืน 329 ชุด คิดเป็น ร้อยละ 99.14 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows เพื่อหาค่าร้อยละของข้อมูลจากสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หาค่าความถี่ของปัญหาและข้อเสนอแนะและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการวัด การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (Analysis of Variance) การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ ใช้วิธีการทดสอบของทูเก้ (Tukey's Honestly Significance Difference Test)

จากการดำเนินงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ ดังที่จะกล่าวต่อไป

1. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยไว้ดังนี้

1.1 บทบาทการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวม และเป็นรายด้าน

บทบาทการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.22$) เมื่อพิจารณา
บทบาทแต่ละรายด้าน พบว่า มี 3 ด้านที่เจ้าอาวาสมีการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมาก
คือ บทบาทด้านการปกครอง ($\bar{X} = 3.54$) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.52$) และบทบาท
ด้านสาธารณูปการ ($\bar{X} = 3.52$) สำหรับด้านที่มีการบริหารจัดการอยู่ในระดับปานกลาง คือ
บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ($\bar{X} = 3.18$) ส่วนบทบาทที่เจ้าอาวาสมีในการบริหาร
จัดการวัด อยู่ในระดับน้อย คือ บทบาทด้านการศาสนศึกษา ($\bar{X} = 2.48$) และบทบาทด้าน
การศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 2.47$)

1.1.1 ด้านการปกครอง พบว่า บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด
ด้านการปกครองคณะสงฆ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า
ส่วนใหญ่มีบทบาทอยู่ในระดับมาก ($3.52 \leq \bar{X} \leq 3.73$) เมื่อเรียงค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ 3
อันดับ ปรากฏดังนี้ ปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ
และคำสั่งของมหาเถรสมาคม ($\bar{X} = 3.73$) ประสานงานแต่ละฝ่ายเพื่อให้การดำเนินงาน
เป็นไปอย่างราบรื่น และบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.69$) และจัดให้มีคณะ
กรรมการบริหารวัดอย่างเป็นรูปธรรม ($\bar{X} = 3.64$) ส่วนข้อนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วอยู่ใน
ระดับปานกลาง ($3.31 \leq \bar{X} \leq 3.48$)

1.1.2 ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม พบว่า บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการ
การวัด ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.18$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ
พบว่า ส่วนใหญ่มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง ($3.29 \leq \bar{X} \leq 3.40$) มี 2 ข้อที่มีบทบาทอยู่ใน
ระดับมาก คือ การดำเนินการเผยแผ่ธรรมวิธีการแสดงพระธรรมเทศนา ($\bar{X} = 3.75$) และการ
ดำเนินการเผยแผ่ธรรมวิธีการแสดงปาฐกถาภายในวัด ($\bar{X} = 3.74$) ส่วนข้อที่มีบทบาทอยู่ใน
ระดับน้อย มี 3 ข้อ เมื่อเรียงค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำปรากฏดังนี้ คือ การเผยแผ่ธรรมทางวิทยุ
($\bar{X} = 2.46$) การเผยแผ่ธรรมด้วยการมอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.44$)
และการเผยแผ่ธรรมทางโทรทัศน์ ($\bar{X} = 2.27$)

1.1.3 ด้านการศาสนศึกษา พบว่า บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด ด้านการศาสนศึกษา อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.48$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่ มีบทบาทอยู่ในระดับน้อย ($2.28 \leq \bar{X} \leq 2.47$) เมื่อเรียงค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ 3 อันดับ ปรากฏดังนี้ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ แผนกสามัญศึกษา ($\bar{X} = 2.47$) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม ($\bar{X} = 2.46$) การดำเนินการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม และธรรมศึกษา ($\bar{X} = 2.44$) ส่วนข้อนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง ($2.53 \leq \bar{X} \leq 2.60$)

1.1.4 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.47$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่มีบทบาทอยู่ในระดับน้อย ($1.51 \leq \bar{X} \leq 2.47$) เมื่อเรียงค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ 3 อันดับ ปรากฏดังนี้ การบริจาคทุนส่วนตัวของเจ้าอาวาสเพื่อการศึกษาแก่เด็กทั้งในโรงเรียนของรัฐและเอกชน ($\bar{X} = 2.47$) การจัดให้มีการอบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ($\bar{X} = 2.40$) และการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ($\bar{X} = 2.34$) ส่วนข้อนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง ($2.73 \leq \bar{X} \leq 3.40$)

1.1.5 ด้านการสาธารณูปการ พบว่า บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด ด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.52$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่มีบทบาทอยู่ในระดับมาก ($3.55 \leq \bar{X} \leq 3.76$) เมื่อเรียงค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ 3 อันดับ ปรากฏดังนี้ การประสานงานกับหน่วยงานในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการสาธารณูปการในวัด ($\bar{X} = 3.76$) การชาวบ้านและชุมชน มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาการสาธารณูปการในวัด ($\bar{X} = 3.65$) และการบูรณปฏิสังขรณ์อุโบสถ วิหาร หอธรรม กุฏิ ในเขตของสงฆ์เพื่อให้เป็นสถานที่สบาย ($\bar{X} = 3.62$) มีเพียงข้อเดียวที่มีบทบาท อยู่ในระดับปานกลาง คือ การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้มีระบบ ($\bar{X} = 2.90$)

1.1.6 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด ด้านสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.52$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่มีบทบาทอยู่ในระดับมาก ($3.60 \leq \bar{X} \leq 3.78$) เมื่อเรียงค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ 3 อันดับ ปรากฏดังนี้ เป็นผู้นำในสร้างสาธารณประโยชน์กับท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.78$) การรวบรวมสิ่งของตลอดจนเงินทองจากผู้บริจาคไปให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบภัย ($\bar{X} = 3.73$) และ การช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารทางราชการให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับ

ทราบ ($\bar{X} = 3.65$) สำหรับข้อที่มีบทบาทอยู่ในระดับน้อย คือ การจัดสรรบริเวณวัดให้มีห้องสมุดสำหรับ ประชาชน ($\bar{X} = 2.48$) ส่วนข้อนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.47$)

1.2 การเปรียบเทียบบทบาทการบริหารจัดการวัดตามความคิดเห็นของเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

จากผลการเปรียบเทียบบทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ณ ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ค่าเฉลี่ยของระดับปฏิบัติของบทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด โดยรวมตามความคิดเห็นของเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด ไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาบทบาทแต่ละรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับปฏิบัติของบทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด ด้านการปกครอง ตามความคิดเห็นของเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเจ้าอาวาสมีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นมากกว่าคณะกรรมการ ส่วนอีก 5 ด้านที่เหลือ ค่าเฉลี่ยของระดับปฏิบัติของบทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด ตามความคิดเห็นของเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด ไม่แตกต่างกัน

1.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัด

1.3.1 ปัญหาในการบริหารจัดการวัด พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้สะท้อนปัญหาในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 3 อันดับแรก คือ ขาดงบประมาณในการจัดการศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ ขาดงบประมาณในการดำเนินการเผยแผ่ศาสนาธรรม และภิกษุสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย สำหรับปัญหาในการบริหารจัดการวัดจำแนกเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับปัญหาตามความถี่จากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรกของแต่ละด้าน พบว่า ปัญหาด้านการปกครอง ปรากฏดังนี้ (1) ภิกษุสงฆ์ไม่ค่อยได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ทั้งปริยัติและปฏิบัติทำให้เป็นปัญหาในการปกครอง (2) ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากผู้ได้บังคับบัญชา และ (3) ขาดการประสานงานทั้งภายในและนอกวัด ปัญหาด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ปรากฏดังนี้ (1) ขาดงบประมาณในการดำเนินการเผยแผ่ศาสนาธรรม (2) ญาติโยมไม่มีความสนใจใฝ่ในธรรม หรือ ไม่มีเวลาเข้าวัดฟังธรรม และ

(3) โรงเรียนไม่นิมนต์พระสงฆ์ให้ไปสอนนักเรียนในโรงเรียน ปัญหาด้านการศาสนศึกษา
ปรากฏดังนี้ (1) ขาดงบประมาณในการจัดการศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ (2) ภิกษุสงฆ์ขาดความรู้
ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และ (3) ขาดแคลนครูที่มีความรู้ความสามารถ ปัญหาด้าน
การศึกษาสงเคราะห์ ปรากฏดังนี้ (1) ห้องสมุดของวัดขาดแคลนหนังสือธรรมะ (2) ห้องสมุด
ของวัดไม่มีหนังสือธรรมะที่ดี ๆ และ (3) ขาดแคลนงบประมาณในการจัดสร้างห้องสมุด
ปัญหาด้านการสาธารณูปการ ปรากฏดังนี้ (1) ขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของทุกฝ่าย
(2) รัฐไม่ค่อยเข้ามาดูแลและจัดสรรงบประมาณให้ และ (3) การสร้างสิ่งก่อสร้างเป็นไปเพื่อ
แข่งขันบารมีของผู้สร้าง ปัญหาด้านสาธารณสงเคราะห์ ปรากฏดังนี้ (1) วัดขาดแคลนทุน
ทรัพย์ในการดำเนินงานด้านนี้ (2) พระภิกษุสามเณรมีภูมิปัญญาต่างถิ่น เวลาอาพาธไม่มีค่า
ใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล และ (3) เจ้าอาวาสและกรรมการวัดมีความเห็นบางประการ
ไม่ตรงกันเกี่ยวกับการสงเคราะห์แก่สาธารณะ

1.3.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการวัด พบว่า

กลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการวัด
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 3 อันดับแรก คือ รัฐควรให้
การสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ รัฐควร
ให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นหน่วย
ปฏิบัติในการเผยแผ่ศาสนาธรรม และพระสงฆ์ควรพัฒนาตนให้มีความรอบรู้ทั้งทางโลก
และทางธรรมให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อให้สามารถเผยแผ่ศาสนาธรรม
แก่ศาสนิกชนได้

2. อภิปรายผล

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลไว้ดังนี้

2.1 บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์

อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

จากผลการวิจัยที่พบว่า เจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย มีบทบาทในการบริหารจัดการวัดโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้
เนื่องมาจากว่า เจ้าอาวาสส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจและดำเนินการบริหารจัดการภารกิจของ
วัดไม่มีความเชื่อมโยงกัน หรืออาจยังจัดระเบียบในการทำงานไม่เป็นระบบเท่าที่ควร ดังที่

กรมการศาสนา (2542 ก : 29) กล่าวว่า ในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม และกฎหมายอื่นแล้ว การบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ เจ้าอาวาสต้องนำความรู้สมัยใหม่เข้ามา มีบทบาทช่วยให้การบริหารวัดให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ทันสมัยขึ้น เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้บริหารของวัดและจะต้องปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ มีวิสัยทัศน์ (Vision) กว้างไกล วางโครงสร้างที่ดี (Infrastructure) รับฟังเสียงมหาชน (Public Hearing) และพร้อมที่จะปรับระบบ (Re-Engineering) และจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในกิจการของงานทั้งระบบ และต้องสามารถกระเป็ยการทำงานให้มีความเชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้เครือข่ายในการทำงานอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะจะต้องบริหารและจัดการกับคนเป็นสำคัญ เพราะคนจะทำให้อะไรเปลี่ยนแปลงไปได้ทั้งทางดีและไม่ดี การที่ให้พัฒนาคนนั้นเพราะคนเมื่อได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมสามารถทำอะไรถูกต้อง ได้ในแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาก็คือการให้การศึกษาแก่คนตามระบบไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) นอกจากนี้ ความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และบทบัญญัติเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการวัด เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เจ้าอาวาสสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง และเชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งวัดส่วนใหญ่มีองค์ประกอบที่แตกต่างกัน ดังที่ สุภาพร มากแจ้ง (2545 : 51) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่องรูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษา 9 วัด พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ บุคลากร งบประมาณ และการบริหารจัดการ จึงทำให้บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง

สอดคล้องกับผลการวิจัยของบุญช่วย จันทร์เข้า (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องพฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ระดับพฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาส และการปฏิบัติงานวัดโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2.1.1 บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครอง

จากผลการวิจัยที่พบว่า เจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีบทบาทในการบริหารจัดการวัด ด้านการปกครองคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก สืบเนื่องมาจากเจ้าอาวาสส่วนใหญ่ได้ปกครองดูแลภิกษุสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัด หรือผู้เกี่ยวข้องกับวัดให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม และเป็นการ

สร้างศรัทธาแก่ประชาชน ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 ช : 22-23) ได้กล่าวไว้ ถึงแม้ว่าแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์การร่วมบริหารวัด เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นให้เจ้าอาวาสพิจารณาตัดสินใจดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัดย่อมสามารถบริหารวัดให้เป็ศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนที่พัฒนาทั้งจิตใจ และคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ

การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ ยังสอดคล้องกับคำอธิบายเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์จังหวัดหนองคาย (2544 : 17) ที่ว่าคณะสงฆ์จังหวัดหนองคาย ได้ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์โดยการกำกับดูแลให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน โดยในตำบลหนึ่ง ๆ ได้มอบหมายให้เจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองสงฆ์ในเขตการปกครองของตนให้ทั่วถึงทุกวัด เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นในเขตปกครอง จะต้องดำเนินการแก้ไขให้เป็นไปโดยชอบ และเกิดความเรียบร้อย เว้นแต่เหตุสุดวิสัยจึงรายงานให้ผู้บังคับบัญชาเหนือตนแก้ไขต่อไป ในบางกรณีอาจให้รองเจ้าคณะอำเภอร่วมพิจารณาและควบคุมวินัยอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นเจ้าคณะอำเภอเมืองยังได้รับผิดชอบในการตรวจ ควบคุม ดูแลวัดทั้งเก่า และสร้างขึ้นมาใหม่ ดำเนินการให้มีทะเบียน มีเอกสารสิทธิ์เป็นหลักฐานสังกัดสายการปกครองให้ถูกต้อง พร้อมกับดูแลเจ้าอาวาส และภิกษุสงฆ์ สามเณรในเขตการปกครอง อีกทั้งเจ้าคณะอำเภอเมืองยังได้เป็นที่ปรึกษา เป็นที่พึ่งของเจ้าอาวาสได้อย่างทั่วถึง โดยมีการจัดประชุมเจ้าอาวาสในเขตการปกครองอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นจึงทำให้บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองคณะสงฆ์ อยู่ในระดับมาก

สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จรินทร์ ยังสังข์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พบว่า บทบาทพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีบทบาทหลายด้าน ได้แก่ ด้านการปกครองบริหารตน ด้านการเผยแผ่ศาสนาด้วยวิธีการต่างๆ ด้านให้การศึกษ ทั้งภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชน ด้านสาธารณูปการ การบำรุงวัด ด้านสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ บทบาทที่เอื้อต่อรัฐในการปกครอง เป็นเครื่องมือของรัฐ รัฐบาลนโยบายของรัฐในการสั่งสอนให้ประชาชนไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ซึ่งมีผลให้พระสงฆ์ได้รับผลตอบแทนด้านลาภสักการะ

2.1.2 บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

จากผลการวิจัยที่พบว่า เจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีบทบาทในการบริหารจัดการวัด ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรมอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องมาจากว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรมต้องอาศัยความสำเร็จในการจัดการศาสนศึกษา จึงจะทำให้มีศาสนทายาทที่จะถ่ายทอดศาสนาธรรมได้ดี ดังที่ กิรติ บุญเชื้อ (2541 : 25) กล่าวว่า การจัดการศึกษาสงฆ์ทุกระดับขาดความเชื่อมโยงต่อเนื่อง และขาดการสนับสนุน ส่งเสริม ให้มีการพัฒนาทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ ทำให้ไม่ทั่วถึงส่งผลให้พระสงฆ์มีมาตรฐานความรู้ แนวทางปฏิบัติการเผยแผ่พุทธธรรมที่แตกต่างกัน

สอดคล้องกับผลการวิจัยของคำรงค์ พลโภชน์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า เจ้าอาวาสใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จรินทร์ ยังสังข์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พบว่า ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมพระสงฆ์ มีบทบาทหลายด้าน ได้แก่ ด้านการปกครองบริหารตน ด้านการเผยแผ่ศาสนาด้วยวิธีการต่างๆ ด้านให้การศึกษากับภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชน ด้านสาธารณูปการ การบำรุงวัด ด้านสาธารณะสงเคราะห์แก่ประชาชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ เจ็อนไขปัจจัยที่ทำให้บทบาทพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงมาจาก 2 ด้านคือ ปัจจัยภายนอก คือ พระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทเพราะชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสื่อสารมวลชน ค่านิยม ด้านความเชื่อดั้งเดิม รวมถึงการแทรกแซงของรัฐ นักการเมือง นักธุรกิจเอกชน ปัจจัยภายใน คือพระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทเพราะปัจจัยของพระสงฆ์เอง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของพระสงฆ์ กฎหมายคณะสงฆ์ การประชุมพระสังฆาธิการ และทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการกล่อมเกลามาอย่างยาวนาน

2.1.3 บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดด้านการศึกษา

จากผลการวิจัยที่พบว่า เจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีบทบาทในการบริหารจัดการวัด ด้านการศึกษาอยู่ในระดับน้อย เนื่องมาจากว่าในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง มีสำนักศาสนศึกษาเพียงร้อยละ 18 ของจำนวนวัดทั้งหมดในเขตการปกครองสงฆ์ (จำนวน 214 วัด) กล่าวคือ มีสำนักศาสนศึกษาเพียง 38 สำนัก แบ่งเป็นสำนักศาสนศึกษาบาลี จำนวน 20 สำนัก และสำนักศาสนศึกษาเพียง 38 สำนัก

ศึกษานักธรรม จำนวน 18 สำนัก มีหน่วยสอบ จำนวน 10 หน่วย (คณะสงฆ์จังหวัดหนองคาย. 2544 : 17) เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ ก็คือ การศาสนศึกษามีการดำเนินงานแบบช่วยเหลือตนเอง ดังที่ พระธรรมกิตติวงศ์ (2546 : 4) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นไปแบบตามมีตามเกิด งบประมาณไม่เพียงพอ ต้องช่วยเหลือตัวเองมาก เพื่อจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ให้บรรลุวัตถุประสงค์ คือเพื่อธำรงรักษาเนื้อหาสาระ หรือแก่นสารพระศาสนาไว้ และเพื่อช่วยเหลือสังคม คือ ลูกชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ทั้งนี้เพราะรัฐไม่สามารถจัดการศึกษาได้ทั่วถึง ทำให้ลูกชาวบ้านผู้รู้แต่ยากจน ไม่มีโอกาสได้เรียน จึงอาศัยมาบวชเป็นสามเณรจึงได้เรียน สอดคล้องกับคำกล่าวของพระมหาทองชัย บูรณพิสุทธิ (2545 : 54) ความว่า การจัดการศึกษาและการส่งเสริมการศาสนศึกษา ยังมีอยู่จำนวนน้อย มิได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง และทรงพลังที่เข้มแข็ง ดังนั้น วัด โรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานของรัฐและเอกชนควรหันมาร่วมมือกันอย่างจริงจังเพื่อสร้างสรรค์พัฒนาการศึกษาที่เหมาะสมขึ้นในวัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

สอดคล้องกับสอดคล้องกับผลการวิจัยของกิริติ บุญเจือ (2541 : 25) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของสถาบันศาสนาในการจัดการศึกษาแห่งชาติ พบว่า การจัดการศึกษาสงฆ์ทุกระดับไม่มีเอกภาพทั้งในระบบการศึกษา และการบริหารขาดความเชื่อมโยงต่อเนื่อง รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริม ให้มีการพัฒนาทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ ทำได้ไม่ทั่วถึงส่งผลให้พระสงฆ์มีมาตรฐานความรู้ แนวทางปฏิบัติการบริหารวัด และการเผยแผ่ที่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับรายงานการเสวนาทางวิชาการเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์กับการปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546 : 36) ที่พบว่าคณะสงฆ์จัดการศึกษาไปตามความสามารถตามหน้าที่ โดยได้รับความอุปถัมภ์จากชาวบ้าน และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบ้างแต่ไม่ทั่วถึงทุกสำนักเป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์สามเณรศึกษาล่าเรียนกันแบบตามมีตามเกิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทห่างไกลภิกษุสงฆ์สามเณรมักไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร ผู้สนใจในการศึกษาต้องเดินทางไปพำนักอาศัยอยู่ตามวัดต่าง ๆ ในเมือง หรือในสำนักที่จัดการศึกษา ซึ่งได้รับความลำบากทั้งเรื่องที่พัก อาหาร ค่าใช้จ่ายในการศึกษา ฯลฯ สำนักที่จัดการศึกษาก็ไม่อาจดูแลให้ความสะดวกได้ทั่วถึงทำให้ภิกษุสงฆ์สามเณรผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมขาดแคลนและเดือดร้อน

2.1.4 บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดด้านการศึกษาสงเคราะห์

จากผลการวิจัยที่พบว่า เจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีบทบาทในการบริหารจัดการวัด ด้านการศึกษาสงเคราะห์

อยู่ในระดับน้อย เนื่องมาจากว่าปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทในการศึกษาน้อยลง เพราะรัฐ หรือ ราชการพยายามดึงการศึกษาออกจากวัด โรงเรียนอาจอยู่ในวัดแต่รัฐหรือราชการบริหารจัดการเอง อีกทั้งในวงการสงฆ์มีพระสงฆ์ที่มีคุณภาพที่เป็นบัณฑิตที่จบปริญญาสูง ๆ และที่มีความรู้ระดับนักธรรมจำนวนมาก แต่โอกาสที่จะได้ไปเผยแผ่ศาสนาในสถาบันการศึกษามีน้อย เพราะว่ามีบางโรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ท่านไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน เพราะฉะนั้นจึงดูเหมือนว่าสถาบันศาสนาจะไม่ค่อยมีบทบาทในเรื่องการศึกษามากนัก ไม่เหมือนสมัยก่อนที่พระสงฆ์มีบทบาทในเรื่องนี้มาก (พระธรรมกิตติวงศ์. 2546 : 26-27) อีกทั้งการที่บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดด้านการศึกษาสละคราะห์ อยู่ในระดับน้อยเป็นเพราะว่าปัจจุบันวัดส่วนใหญ่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนสถาบันการศึกษา แต่ไม่ได้จัดการศึกษาเอง ดังที่ สุภาพร มากแจ้ง (2545 : 54) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่องรูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษา 9 วัด พบว่า วัดไม่ได้จัดการศึกษาในระบบ แต่มีบทบาทในการอุปถัมภ์สนับสนุนอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ทุนการศึกษา ตลอดจนอาคารสถานที่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 สอดคล้องกับรายงานการวิจัยเรื่องบทบาทของสถาบันศาสนาในการจัดการศึกษา
 แห่งชาติของกิตติ บุญเจือ (2541 : 15) ได้ทำวิจัยเรื่องบทบาทของสถาบันศาสนาในการจัดการศึกษาแห่งชาติ พบว่า ในอดีตวัดได้มีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศ และสังคมเป็นอันมาก จนวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์กลางทางสังคม ภิกษุสงฆ์ สามเณร สมัยก่อนจะทำหน้าที่เป็นทั้งครูบาอาจารย์ในการอบรมสั่งสอนลูกหลานของชาวบ้าน เป็นหมอ เป็นที่ปรึกษา สารทุกข์สุกดิบ รวมความว่าเป็นผู้นำและเป็นทั้งพึ่งทางจิตใจของชาวบ้านอย่างแท้จริง แต่เมื่อรัฐเข้าไปจัดระบบการศึกษาเอง แยกต่างหากจากการศึกษาของสงฆ์ และมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลัก โดยไม่ได้ให้ความสำคัญแก่สถาบันสงฆ์ในการให้การศึกษาอบรมเท่าที่ควร ผลจากนโยบายนี้ทำให้โรงเรียนในบริเวณวัดถูกโอนมาเป็นโรงเรียน ประชาบาล หรือโรงเรียนรัฐบาล ภิกษุสงฆ์ สามเณรหมดบทบาทเกือบจะสิ้นเชิง นอกจากจะมีบารมีพอที่จะหาทุน จัดตั้งเป็นโรงเรียนราษฎร์ขึ้นอย่างเช่น โรงเรียนจิตภาวัน จังหวัดชลบุรี โรงเรียนวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

2.1.5 บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดด้านสาธารณูปการ

จากผลการวิจัยที่พบว่า เจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอมือง จังหวัดหนองคาย มีบทบาทในการบริหารจัดการวัด ด้านสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก เพราะเจ้าอาวาสมีศักยภาพในการที่จะหาปัจจัย มีศักยภาพในการรวมจิตใจของ

ชาวบ้านได้ พุดให้ชาวบ้านศรัทธาในตัวท่านได้ (พระธรรมกิตติวงศ์. 2546 : 37)

สอดคล้องกับผลการวิจัยของสมชาย เหล็กเพชร (2537 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องวิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำพัฒนาชุมชน พบว่า พระสงฆ์มีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อน มนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ พ้นจากสภาพการด้อยการพัฒนา ด้อยการศึกษา และความยากจน โดยการพึ่งตัวเองของชุมชน ไม่หวังความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ มีแนวคิดในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เน้นปากท้องของชาวบ้านเป็นหลัก แรงจูงใจในการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์มาจากพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ชอบเสียสละ ประสบการณ์ของพระสงฆ์เองที่ได้ไปพบเห็นชุมชนที่อื่นที่ดีกว่าจึงนำแนวคิด ไปใช้ในชุมชนของตัวเอง และมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนที่จะต้องเกื้อหนุนช่วยเหลือกันตามศักยภาพที่จะทำได้

2.1.6 บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดด้านสาธารณสงเคราะห์

จากผลการวิจัยที่พบว่า เจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีบทบาทในการบริหารจัดการวัด ด้านสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เพราะว่าการสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกา วัด หรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้านเจ้าของวัด ภิกษุสงฆ์ สามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครองดูแลรักษาวัดมีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและที่วัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้น และมีหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชนในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่จะจัดให้ด้วย (พระเทพวิมลโมลี. 2532 : 8) นอกจากนี้ การที่วัดและชาวบ้านจะต้องพึ่งพาอาศัยกันก็เป็น การปฏิบัติภารกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์นั่นเอง ดังที่ พระราชรัตนมุนี (2538 : 15) วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้

สอดคล้องกับผลการวิจัยของสมชาย เหล็กเพชร (2537 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องวิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำพัฒนาชุมชน พบว่า พระสงฆ์มีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อน มนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ พ้นจากสภาพการด้อยการพัฒนา ด้อยการศึกษา

และความยากจน โดยการพึ่งตัวเองของชุมชน ไม่หวังความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ มีแนวคิดในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เน้นปากท้องของชาวบ้านเป็นหลัก แรงจูงใจในการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์มาจากพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ชอบเสียดสละ ประสบการณ์ของพระสงฆ์เองที่ได้ไปพบเห็นชุมชนที่อื่นที่ดีกว่าจึงนำแนวคิดไปใช้ในชุมชนของตัวเอง และมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนที่จะต้องเกื้อหนุนช่วยเหลือกันตามศักยภาพที่จะทำได้

2.2 การเปรียบเทียบบทบาทการบริหารจัดการวัดตามความคิดเห็นของเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

จากผลการเปรียบเทียบบทบาทการบริหารจัดการวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ตามความคิดเห็นของเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด พบว่า มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทเจ้าอาวาสในการการบริหารจัดการวัด โดยรวม และอีก 5 ด้าน คือ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่สอดคล้องกับ พระราชเมธากร (2543 : 27) ที่ได้กล่าวเกี่ยวกับการบริหารจัดการของคณะสงฆ์แบบกระจายอำนาจ ไว้ว่าผู้ปกครองต้องเชื่อใจ มอบความเป็นใหญ่ให้บริวารรับผิดชอบในงานที่เขาถนัด หรือชำนาญ เป็นการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ผู้น้อย ซึ่งเป็นการสร้างศาสนทายาท ให้มีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในหน้าที่การงาน การมอบความเป็นใหญ่แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าว มิใช่จะทำให้ผู้ปกครองหมดอำนาจวาสนา แต่กลับได้ฐานอันมั่นคงในด้านการปกครองเป็นอย่างดีและมีระเบียบ และสอดคล้องกับ สุวิทย์ รุ่งวิสัย (2546 : 7) ที่กล่าวเกี่ยวกับฐานะของเจ้าอาวาสไว้ว่า เจ้าอาวาส หรือสมภาร มี 2 สถานภาพในตัวเอง คือ ประการแรก เป็นปัจเจกชนที่อาจมีทรัพย์สินส่วนตัวและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่อวิมุตติหลุดพ้นจากสังสารวัฏ อันเป็นเป้าหมายหลักของบรรพชิต และประการที่สอง เป็นสมภารผู้จัดการวัด มีฐานะเป็นผู้แทนนิติบุคคล หรือองค์กรที่มีทั้งบุคลากรและทรัพย์สินที่จะต้องจัดการปกครองดูแล ดังนั้นเจ้าอาวาสต้องดำเนินการตามระบบการทำงานของนิติบุคคล กล่าวคือ วัดในฐานะเป็นนิติบุคคลที่จะต้องมียุติธรรมการเป็นผู้บริหารงานเกี่ยวกับกิจการของวัด โดยมีเจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้จัดการและผู้แทนของวัด และในการบริหารงานองค์กรที่ประสบผลสำเร็จและเป็นที่ยอมรับก็จะต้องเป็นการบริหารแบบธรรมาภิบาล (Good Governance) คือ มีความสุจริตยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้

และให้ชุมชน คนที่ศรัทธาวัด ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด ซึ่งคณะกรรมการบริหารวัด ประกอบด้วยเจ้าอาวาส เป็นประธาน โดยตำแหน่ง พระลูกวัดบางรูป ญาติโยมที่ศรัทธาวัด ผู้แทนชุมชนที่ได้รับการคัดสรรจากชุมชน ไวยาวัจกร และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นกรรมการ ดังนั้น การบริหารจัดการวัด แม้ว่าเจ้าอาวาสจะเป็นประธานกรรมการ และมีสิทธิที่ชอบธรรมในการตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ ภายในวัด ในฐานะผู้แทนนิติบุคคล แต่การดำเนินการดังกล่าวจะต้องเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารวัด

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น การได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด จึงทำให้ทุกฝ่าย มีความคิดเห็น หรือมีการรับรู้ที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับบทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

สอดคล้องกับ ไพศาล ปันแดน (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล จังหวัดแพร่ พบว่า แนวคิดของนักการศึกษาทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ มีความเห็นสอดคล้องกับนโยบายในการพัฒนาชุมชนของสถาบันสงฆ์ว่าสถาบันสงฆ์ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทั้งทางด้านจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม และด้านวัตถุ เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ช่วยเหลือในการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของมหาเถรสมาคม ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้คณะสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนตามโครงการโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โดยรัฐบาลได้สนับสนุนทางด้านงบประมาณ และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า พระสงฆ์ควรเข้าไปมีบทบาทร่วมในกระบวนการพัฒนาสังคม เพราะถือเป็นหน้าที่โดยตรงประกอบพระสงฆ์ ประกอบพระสงฆ์เป็นคนกลาง ไม่มีชั้นวรรณะ การไปช่วยพัฒนาชาวบ้านมิใช่แต่เพียงการพัฒนาจิตใจเท่านั้น ต้องครอบคลุมด้านวัตถุหรือเรื่องการครองชีพครองเรือนด้วย และสอดคล้องกับ สมนึก ทองแก้ว (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องคุณลักษณะ และบทบาทของเจ้าอาวาสที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในโรงเรียนวัด สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 12 พบว่า เจ้าอาวาสที่อยู่ในสถานที่ตั้งต่างกันมีคุณลักษณะที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา และบทบาทต่อการศึกษาสงเคราะห์ ไม่แตกต่างกัน

ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองคณะสงฆ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทเจ้าอาวาสในการการบริหารจัดการวัดในด้านนี้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่เจ้าอาวาสมีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นมากกว่าคณะกรรมการบริหารวัด การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้เป็นเพราะว่า

งานด้านการปกครองเป็นงานในหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสในการดูแลภิกษุสงฆ์ สามเณร และคฤหัสถ์ ในวัด เจ้าอาวาสจึงให้คณะกรรมการได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านนี้ น้อยกว่าด้านอื่น กอปรกับเป็นงานที่เจ้าอาวาสดำเนินการเอง สอดคล้องกับพระราชเมธากร (2543 : 154 - 155) ที่กล่าวเกี่ยวกับโครงสร้างด้านการปกครองพระพุทธศาสนา ว่า พระพุทธเจ้าทรงปกครองพระองค์เดียว โดยใช้ “ระบบธรรมาธิปไตย” ซึ่งเป็นพุทธวิธีที่ยึดพระธรรมวินัยมาโดยตลอด การปกครองคณะสงฆ์ เป็นเอกเทศต่างหากจากการปกครองทางราชอาณาจักรมาช้านาน โดยที่ทางราชอาณาจักรไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เข้ามาช่วยอุปถัมภ์ อารักขา เป็นครั้งคราว และฝ่ายพุทธอาณาจักรก็ได้เข้าไปก้าวเข้ากับการบริหารกิจการบ้านเมืองแต่อย่างใด การปกครองคณะสงฆ์ จึงมุ่งความเป็นธรรมถูกต้องตามพระธรรมวินัยขนบธรรมเนียมเป็นหลัก ถือเป็นปฏิบัติแบบมาตรฐาน ปราศจากความลำเอียงด้วยลาภสักการะรักใคร่ หรือความชั่ว โดยเด็ดขาด โดยถือว่า “ความเป็นธรรม คือ อานาจในการปกครอง” ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิฑูรย์ กสิผล (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการปกครอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 ปัญหาการบริหารจัดการวัด

จากผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 3 อันดับแรก คือ ขาดงบประมาณในการจัดการศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ ขาดงบประมาณในการดำเนินการเผยแผ่ศาสนาธรรม และภิกษุสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ เป็นเพราะว่าในปัจจุบันการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ดำเนินการตามอัธยาศัย ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546 : 36) ได้กล่าวว่า คณะสงฆ์จัดการศึกษาไปตามความสามารถตามหน้าที่ โดยได้รับความอุปถัมภ์จากชาวบ้าน และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบ้าง แต่ไม่ทั่วถึงทุกสำนักเป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์สามเณรศึกษาเล่าเรียนกันแบบตามมีตามเกิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทห่างไกลภิกษุสงฆ์สามเณรมักไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร ในการศึกษาต้องเดินทางไปพักอาศัยอยู่ตามวัดต่าง ๆ ในเมือง หรือในสำนักที่จัดการศึกษา ซึ่งได้รับความลำบาก ทั้งเรื่องที่พัก อาหาร ค่าใช้จ่ายในการศึกษา เป็นต้น สำนักที่จัดการศึกษาก็ไม่อาจดูแลให้ความสะดวกได้ทั่วถึงทำให้ภิกษุสงฆ์สามเณรผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมขาดแคลนและเคอะเด๋อ

2.4 แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการวัด

แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 3 อันดับแรกที่กลุ่มตัวอย่างเสนอแนะไว้ คือ รัฐควรให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ รัฐควรให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติในการเผยแผ่ศาสนาธรรม และพระสงฆ์ควรพัฒนาตนให้มีความรอบรู้ทั้งทางโลก และทางธรรมให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อให้สามารถเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ศาสนิกชนได้ ซึ่งแนวทางแก้ปัญหาเหล่านี้ ได้รับการเสนอโดยกลุ่มตัวอย่างผู้ซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่เกิดปัญหาดังนี้ จึงน่าจะสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี อนึ่งในการแก้ปัญหาคือความร่วมมือจากทุกฝ่ายคือปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการวัด ดังที่ พระธรรมราชาวุฒร (2546 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2546 : 22) กล่าวว่า การศึกษาของสงฆ์มีความสำคัญกับผู้บวชในอันที่จะได้ศึกษาหลักธรรมเบื้องต้นของชีวิต แต่ปัจจุบันต้องยอมรับว่าอุดมการณ์ของการบวชเป็นไปเพื่อนำความรู้มาใช้ประกอบอาชีพเมื่อสึกออกมาเป็นฆราวาส ดังนั้น รัฐต้องสนับสนุนงบประมาณอย่างเป็นระบบเพื่อสนองงานการศึกษาของสงฆ์ เพื่อให้สงฆ์สามารถจัดการศึกษาเพื่อรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้า และจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลที่เข้าบวชสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือเลี้ยงชีพในทางที่ชอบได้ เมื่อเขาสึกออกไป

3. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย อันเนื่องมาจากการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาสตามทัศนะของผู้เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอให้ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ตามลำดับดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

หน่วยงานต่าง ๆ ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในลักษณะต่อไปนี้

3.1.1 สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

- 1) เพื่อให้วัดได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ สำนักพระพุทธ

ศาสนาควรสนับสนุนให้วัดสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ และควรสนับสนุนให้วัดต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เพราะจากผลการวิจัยนี้ พบว่าบทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการอยู่ในระดับปานกลาง

2) ควรได้สนใจโดยการกำกับติดตามการบริหารงานด้านการศาสนาศึกษา และด้านการศึกษาสงเคราะห์ เพราะจากผลการวิจัยนี้ พบว่าบทบาทสองด้านนี้เจ้าอาวาสมีการบริหารจัดการอยู่ในระดับน้อย

3) ควรสนับสนุนการดำเนินงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยอาจจะสงเคราะห์ในด้านธรรมะแก่นักเรียนและบุคลากรในสถานศึกษา หรืออาจร่วมกับสถานศึกษาจัดการเรียนการสอนในสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะจากผลการวิจัยนี้ พบว่าเจ้าอาวาสมีบทบาทในการบริหารจัดการด้านนี้ในระดับน้อย

4) ควรจัดงบประมาณสนับสนุนวัดให้เพียงพอต่อการบริหารงานด้านการศาสนาศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งงบประมาณเพื่อจัดการศึกษาปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา เพราะจากผลการวิจัยนี้ พบว่าเจ้าอาวาสมีบทบาทในการบริหารจัดการศึกษาทั้งสองด้านดังกล่าว อยู่ในระดับน้อย ดังนั้น หากสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีจัดสรรงบประมาณเพื่อการนี้อย่างเพียงพอแก่วัด ก็จะทำให้เจ้าอาวาสสามารถจัดการศึกษาประเภทนี้ให้มีคุณภาพได้ อันจะส่งผลให้ผู้เรียน ซึ่งเป็นภิกษุสงฆ์สามเณร ได้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งวิชาทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป รวมทั้งสามารถที่จะดำรงตนอยู่ได้ตามควรแก่สมณวิสัย

5) ควรส่งเสริมการพัฒนาวัดให้เป็นศาสนสถานที่มีความทันสมัยในการให้การศึกษาระดับที่เหมาะสมกับแต่ละแห่ง ให้การศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ให้การศึกษาตลอดชีพโดยจัดหลักสูตรอบรมทางศีลธรรมจริยธรรมตามความเหมาะสมของวัดแต่ละแห่ง เพราะจากผลการวิจัยนี้ พบว่า บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรมของเจ้าอาวาส อยู่ในระดับปานกลาง

3.1.2 กระทรวงศึกษาธิการ

1) จากผลการวิจัยที่พบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการด้านศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับน้อย ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการควรประสานงาน ส่งเสริม และสนับสนุนให้วัด และโรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ รวมทั้งจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะบ้าน วัด และโรงเรียนในชุมชนต้องมีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกัน จึงจะทำให้การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สอดคล้องกลมกลืน และเป็นอันหนึ่งอันเดียว

3.1.3 เจ้าอาวาส

- 1) ควรได้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการปฏิบัติงานตามภารกิจ ทั้ง 6 ด้านให้บรรลุภารกิจของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภารกิจที่เจ้าอาวาสมีบทบาท ในการบริหารจัดการอยู่ในระดับน้อย
- 2) ควรมีบทบาทเชิงรุกในการเผยแผ่ศาสนาธรรมมากขึ้น ไม่ใช่ตั้งรับ อย่างเดียว กล่าวคือ รุกไปตามโรงเรียนและหมู่บ้าน เช่น การประสานงานกับทางโรงเรียนเพื่อ เข้าไปมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดธรรมะแก่เด็กนักเรียน หรือการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของ เยาวชนกลุ่มเสี่ยง เป็นต้น เพราะว่าจากผลการวิจัย พบว่าบทบาทในการบริหารงานด้านนี้ของ เจ้าอาวาสอยู่ในระดับปานกลาง
- 3) ควรจัดศาสนสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศาสนาธรรมของชุมชน

3.1.4 ภิภุสามเณร

- 1) ควรได้ศึกษาหลักธรรมให้ถ่องแท้ทั้งปริยัติ และปฏิบัติเพื่อให้พร้อม ที่จะปฏิบัติภารกิจทั้ง 6 ด้าน เพื่อยังประโยชน์แก่คณะสงฆ์ และศาสนิกต่อไป
- 2) ภิภุสงฆ์ควรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อให้รู้ เท้าทันต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันจะส่งผลต่อศักยภาพในการอบรมพัฒนาจิต และ การเผยแผ่ศาสนาธรรม

3.1.5 คณะกรรมการ

- 1) ควรได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดในเชิงรุก กล่าวคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมกับเจ้าอาวาส และภิภุสงฆ์สามเณรในกิจกรรมการพัฒนาสังคม และ ชุมชน รวมทั้งแสวงหาแหล่งทุนเพื่อใช้ในการดำเนินงานตามภารกิจทั้ง 6 ด้าน เพราะจาก ผลการวิจัยนี้พบว่า กรรมการทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารวัดอยู่ในระดับปานกลาง
- 2) ควรได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ของชุมชน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านพระพุทธศาสนาร่วมกับสถานศึกษา เพราะสอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 18 ที่สิทธิสถาบันศาสนาในการจัดการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐาน อีกทั้ง สอดคล้องกับแนวดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้

ที่บัญญัติไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างเป็นสัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

3.1.6 พุทธศาสนิกชน

จากผลการวิจัยนี้ ได้ข้อสังเกตบางประการว่า มีพุทธบริษัทจำนวนน้อยที่มีความสนใจใฝ่ในธรรม กล่าวคือ มีคนไปวัดฟังธรรมน้อยนั่นเอง ดังนั้น พุทธศาสนิกชน ควรจะหาเวลาว่างไปเข้าวัดฟังธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งการเกื้อกูลวัดโดยการบริจาควัตถุสิ่งของ หรือการช่วยเหลือในทางอื่นเป็นอีกหนทางหนึ่งที่ทำให้ความสุขทางใจแก่ผู้ให้ทาน รวมทั้งเป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ทราบบทบาทในการบริหารจัดการวัดในบริบทของเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการสนับสนุนให้ทำวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

3.2.1 บทบาทที่พึงประสงค์ของเจ้าอาวาส หรือภิกษุสงฆ์ โดยทำการศึกษา กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนทั่วไป หรือพุทธศาสนิกชน

3.2.2 รูปแบบการจัดการศาสนศึกษาที่เหมาะสมของภิกษุสงฆ์ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

3.2.3 รูปแบบการจัดการศึกษาสงเคราะห์ที่มีประสิทธิผล ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

3.2.4 การวิจัยและส่งเสริมการบริหารจัดการวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

3.2.5 การวิจัยและส่งเสริมภิกษุสงฆ์สามเณรให้เป็นผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาทุกระดับชั้นในสถานศึกษา รวมทั้งควรมีการศึกษาถึงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ในการส่งเสริม/ สนับสนุน/ จัดให้มีครูผู้สอนจริยธรรมและ ศิลธรรมในโรงเรียน

3.2.6 การบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อื่น หรือจังหวัดอื่น เพื่อทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดในบริบทที่ผิดแผกแตกต่างกัน

3.2.7 การศึกษาเปรียบเทียบสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารจัดการวัดที่มีขนาดต่างกัน เช่น ได้แก่ วัดขนาดเล็ก กลาง และใหญ่

3.2.8 การศึกษาเปรียบเทียบสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารจัดการวัดที่อยู่ในที่ต่างต่างกัน เช่น ระหว่างวัดที่อยู่ในชุมชนเมืองและวัดที่อยู่ชนบท หรือระหว่างวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง และวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภออื่น ๆ เป็นต้น

3.2.9 การศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อ หรือเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติภารกิจของเจ้าอาวาส หรือพระภิกษุสงฆ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University